

FLÜT EĞİTİMCİLERİNİN GÜZEL SANATLAR LİSELERİ FLÜT ÖĞRENCİLERİNİN PARMAK POZİSYONLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Özge GENÇEL ATAMAN¹

ÖZ

Bu çalışmada flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin ses elde etmede kullandıkları parmak pozisyonlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu çalışmada amaçlı örnekleme yoluyla seçilen çalışma grubunu, flüt eğitimi alanında uzman 11 flüt eğitimcisi/flüt sanatçısı oluşturmaktadır. Çalışmadaki veriler, kişisel bilgiler ile ilgili 3, araştırma ile ilgili 5 olmak üzere toplam 8 sorudan oluşan görüşme formu yoluyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; görüşleri alınan tüm flüt eğitimcilerinin, Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen flüt eğitimi ve öğrencilerde karşılaşılan teknik problemler hakkında bilgi sahibi oldukları, Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim gören ya da bu kurumlardan mezun olmuş öğrencilerde ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanımını gözlemledikleri, öğrencilerin büyük çoğunluğunun yanlış parmak pozisyonlarını düzeltmek için çaba harcadıkları belirlenmiş ve konu ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Flüt, Flüt Eğitimcileri, Güzel Sanatlar Liseleri, Flütten Ses Elde Etme, Parmak Pozisyonları.

Gençel Ataman, Özge. "Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liseleri Flüt Öğrencilerinin Parmak Pozisyonlarına Yönelik Görüşleri". *idil* 6.34 (2017): 1835-1852.

Gençel Ataman, Ö. (2017). Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liseleri Flüt Öğrencilerinin Parmak Pozisyonlarına Yönelik Görüşleri. *idil*, 6 (34), s.1835-1852.

¹Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, ogencelataman(at)gmail.com

FLUTE INSTRUCTORS' VIEWS ABOUT THE FINGERING POSITIONS OF FLUTE STUDENTS STUDYING AT FINE ARTS HIGH SCHOOLS

ABSTRACT

The purpose of this research is to determine the flute instructors' views about the fingering positions that the flute students studying at Fine Arts High Schools use to produce sound. The research was designed as a qualitative case study, and the participants were selected via using purposeful sampling strategy. The participants in the study are the professional flute instructors /flute artists who are proficient in flute education. The data was elicited from a semi- structured interview that included 3 questions about the participants' personal information, and 5 questions about the research. The data elicited from the participants were analysed via thematic analysis. The findings of the research indicated that all the flute instructors participated in the study are concerned with the flute education at Fine Arts High Schools and students' technical problems in the process. The results also showed that the flute instructors participated in the research observed that students studying at Fine Arts High Schools or those who graduated from these schools tend to use incorrect fingering positions to produce sounds, and that the students tend to make an effort to correct their improper fingering positions. Suggestions for future research was provided for the researchers.

Keywords: Flute, Flute Instructors, Fine Arts High Schools, Producing Sound from the Flute, Fingering Positions.

GİRİŞ

Ülkemizde yaklaşık 30 yıllık bir geçmişe sahip olan Güzel Sanatlar Liseleri, ortaöğretim düzeyinde sanat eğitiminin verildiği örgün eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar, “Öğrencilere güzel sanatlarla ilgili temel bilgi ve beceriler kazandırmayı ve güzel sanatlar alanında nitelikli insan yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi amaçlar” (Resmi Gazete, 2013). Ortaokul sonrasında özel yetenek sınavı ile öğrenci alan bu kurumlar, müzik ve resim bölümü olmak üzere iki sanat dalında mesleki eğitim vermektedir. Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümleri de, ülkemizde ortaöğretim düzeyinde mesleki müzik eğitiminin verildiği kurumlardır. Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen sanat eğitimine araştırma kapsamına göre müzik eğitimi açısından bakıldığında, bu kurumların büyük ölçüde Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim Dallarının, Güzel Sanatlar Fakülteleri Müzik Bölümlerinin ve kısmen de olsa Devlet Konservatuvarlarının öğrenci kaynağını oluşturmakta olduğu bilinmektedir.

Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde verilen mesleki müzik eğitiminin en önemli boyutlarından birini de çalgı eğitimi oluşturmaktadır. Çalgı eğitimi temelde; çalgı çalmayı öğrenebilme, çalgıyı etkin kullanabilme, çalgı çalmayı geliştirebilme ve çalgı çalmayı öğretebilme basamaklarını gerçekleştirebilecek biçimde programlanıp yürütülür” (Yıldız, 1986: 3). Çalgı öğrenme süreci, bir çalgıyı çalabilme becerisini gösterebilmek için bir takım becerilerin sistematik olarak kazanılmasıdır (Schleuter, 1997; Akt: Özmenteş, 2005: 93). Derin (2007: 7)’e göre, Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen çalgı eğitimiyle öğrencilerin çalgı düzeylerini arttırmak, onların yerel ve evrensel boyuttaki çoksesli müzik türlerini daha iyi kavramalarına yardımcı olmak ve çoksesli müzik yapan nitelikli çalgı gruplarının kurulması hedeflenmiştir. Öğrenciler Güzel Sanatlar Liselerinde müzik eğitimine başladıkları andan itibaren, fiziksel yapılarına uygun olarak belirlenen bir çalgının eğitimini alarak ortaöğretim süreçlerini tamamlamakta ve genel olarak yükseköğretim kurumlarında da aynı çalgının eğitimine devam etmektedirler.

Güzel Sanatlar Liselerinde çalgı eğitimi kapsamında birçok çalgının eğitiminin verildiği bilinmektedir. Çalgı eğitimi kapsamında yer alan flüt eğitimi de bu kurumlarda verilen çalgı eğitiminin önemli bir dalını oluşturmaktadır. Çalgı eğitiminin bir kolu olan flüt eğitimi, öğretmen ve öğrenci arasında birebir gerçekleşen ve planlı olarak yürütülen bir eğitim sürecidir ve öğrenci bu süreç içinde flüt hakkında temel teknik, bilgi ve beceriler kazanmaktadır (Yayla, 2000: 10). Akkuş (1996: 164)’un çalgı eğitimi tanımına göre flüt öğretimi, ”flüt çalmayı öğrenmenin gerçekleşmesi ve flütü seslendirmek için bireyin davranışlarında teknik ve estetik nitelikli yeni davranışlar geliştirmek amacıyla uygulanan süreçlerin tümüdür” (Akt: Kurtaslan, 2011:237). Güzel Sanatlar Liselerinde dört yıl devam eden flüt eğitimi süreci içerisinde öğrenciye flüt

hakkında temel bilgi ve beceriler kazandırmak, flüt literatürünü tanıtmak, müzikal yorumlama becerisini geliştirmek amaçlanır. Bütün bunların yanı sıra, doğru duruş, tutuş, doğru nefes kullanımı, doğru parmak pozisyonları, dil-el koordinasyonu, temel flüt çalma teknikleri de başlangıç düzeyindeki flüt öğrencilerine kazandırılması gereken becerilerdir (Soytok, 2014: 199).

Her çalgının kendine özgü teknik özellikleri bulunmaktadır. Flüt gibi nefesli çalgılarda da, üfleme açısının yönü, genişliği ve parmak pozisyonları arasındaki doğru geçiş ve hareketler flütün teknik ve çalma özellikleri açısından büyük önem taşımaktadır. Almeida, Chow, Smith ve Wolfe (2010: 1)'e göre, piyano gibi tuşlu çalgılarda sesleri elde etmede yalnızca tek bir parmak kullanılırken, flüt gibi karmaşık mekanizmaya sahip nefesli çalgılarda ses, aynı anda birden fazla parmağın kapalı ya da açık olarak konumlandırılması sonucunda elde edilmektedir. Flütte parmak pozisyonlarını teknik olarak iki açıdan düşünmek mümkündür. Bunlar; flütü tutuş açısından parmakların mekanizma üzerinde konumlandırıldıkları pozisyon ve parmakların flütten ses elde etme amacıyla aldıkları pozisyonlardır. Flütten ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonlarının doğru kullanımı, çalgıdan ses üretme ve entonasyon açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak aynı anda birden fazla parmağın kullanılması ile ses elde etmenin mümkün olduğu bir çalgı olan flütte parmak pozisyonu hatalarıyla da karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Almeida, Chow, Smith ve Wolfe (2009: 1524) yaptıkları çalışmada, flütten ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonlarının, Do/Do Diyez, Re, Re Diyez/Mi Bemol sesleri dışında 1. ve 2. oktavdaki diğer seslerde değişiklik göstermediğini ancak bazı flüt öğrencilerinin özellikle flüte başlangıç aşamasında yanlış davranışlar edinme ve dikkatsiz çalışma sonucu Do, Do Diyez, Re, Re Diyez seslerini 1. oktav parmak pozisyonları ile elde etmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Diğer yandan, Han ve Lee (2016: 2)'e göre de, flüte başlangıç aşamasında olan öğrenciler, istem dışı da olsa flütteki parmak pozisyonlarını birbirlerine karıştırmakta ve kurallar doğrultusunda ses elde etmekten uzaklaşmaktadır. İyi bir müziksel işitme yeteneği ve dikkati ile rahatlıkla fark edilebilecek bu davranışlar, ne yazık ki özellikle flüte başlangıç aşamasında yanlış parmak pozisyonlarının kazanılmasına ve bu pozisyonların düzeltilme çabasının da çalgıya yönelik olumlu tutumların ortadan kalkmasına neden olabilmektedir.

Wye (1988: 8) flütten ses elde etmede en çok karşılaşılan yanlış parmak pozisyonlarının düzeltilmesi ile ilgili doğru kuralları:

- 1- Fa diyez/Sol bemol seslerini elde etmede 3. parmak yani trıl parmağı kullanımının yanlış olduğu, 3. parmakla elde edilen Fa diyez/Sol bemol seslerinin daha pes ve zayıf kalitede duyulduğu, bu nedenle 3. parmak yerine 4. parmağın kullanılması gerektiği,

- 2- 1. ve 2. oktav Si bemol seslerinin sol el baş parmağının kullanılmasıyla elde edilmesi gerektiği,
- 3- 2. oktav Re diyez/Mi bemol pozisyonunda sol el serçe parmağının açık konumda tutulması gerektiği ve
- 4- 3. oktav La diyez/Si bemol, Si ve Do seslerinin sağ el serçe parmak kullanılmadan elde edilmesi gerektiği şeklinde belirtmektedir.

Diğer yandan Hummel (2014);

- 1- 2. oktav Re, Re diyez/Mi bemol seslerini elde etmede sol el işaret parmağının açık konumda tutulması gerektiğini, parmağın kapalı konumda tutulmasının armonik ses elde etmede kullanıldığını ve açık konumda tutulan sol el işaret parmağı ile daha temiz ve açık bir ton elde edileceğini ve
- 2- Fa diyez/Sol bemol seslerini elde etmede sağ el 4. parmağın kullanılması gerektiğini, 3. parmak pozisyonu ile elde edilen sesin daha kapalı bir tona sahip olduğunu ve bu pozisyonun hızlı pasaj ve trilde kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Üstün (2010: 5)'e göre, flüt eğitiminde edinilmiş yanlış bir tekniğin alışkanlığa dönüşmesiyle ortaya çıkan problemlerin düzeltilmesi, o tekniğin ilk kez kazandırılması aşamasından çok daha güç olabilmektedir. Flüt eğitimi alan bireyin alışkanlık haline getirdiği bu teknik problemlerin kolay ve rahat olduğunu düşünmesi, önemli bir zaman kaybı yaşanmasına sebebiyet vererek flüt eğitimi sürecinin sistematik, sağlıklı ve akademik açıdan başarılı bir sürece dönüşebilmesine engel oluşturabilmektedir. Kazanılan teknik yanlışların düzeltilmesi sürecinde flüt eğitimi alan bireyin ulaştığını düşündüğü teknik düzeyin istenilen biçimde gelişmemesini fark etmesi de kişinin çabasını, isteğini ve hevesini kırarak başarısızlığına yol açabilmektedir.

Flütten ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonları, flüt eğitiminde ilk yıllarda kazanılması gereken en önemli temel beceriler arasında yer almaktadır. Öğrencilerin flüt eğitimlerine mesleki müzik eğitiminin verildiği Güzel Sanatlar Liselerinde başladıkları düşünüldüğünde, ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonları ile ilgili davranışların Güzel Sanatlar Liselerinde verilen flüt eğitimi sürecinde de incelenmesi önemli görülmektedir. Öğrencilerin bu kurumlarda, müziksel yetenekleri doğrultusunda seçilerek ve fiziksel yapıları göz önünde bulundurularak flüt eğitime başladıkları düşünüldüğünde, Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen flüt eğitiminde karşılaşılan sorunların çözülmesi, flüt eğitiminin sağlıklı ve nitelikli bir şekilde sürdürülebilmesine ve öğrencilerin ortaöğretim süreçleri sonunda başlayacakları yükseköğretim kurumlarında sıkıntı yaşamamalarına olanak sağlayacaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu araştırmada, flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin ses elde etmede kullandıkları parmak pozisyonlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma, flüt ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde doğrudan bu konu ilgili bilimsel bir çalışmanın yapılmamış olması ve alanında yapılan ilk bilimsel çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır. Diğer yandan çalışma, flüt eğitiminin en önemli teknik becerilerinden biri olan ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonlarının, Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen flüt eğitimine ilişkin olarak flüt eğitimcileri görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve durumun ortaya konulması bakımından önemli görülmektedir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmada problem cümlesi, “Flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin parmak pozisyonlarına yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.

Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesine bağlı olarak alt problemler;

- 1- Flüt eğitimcileri Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerle çalışmakta mıdır?
- 2- Flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerin ses elde etmede kullandıkları parmak pozisyonlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- Flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerin yanlış parmak pozisyonu kullanarak elde etmeye çalıştıkları seslere yönelik görüşleri nelerdir?
- 4- Flüt eğitimcilerine göre ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanan Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerin parmak pozisyonlarını düzeltmeye yönelik tepkileri nelerdir?
- 5- Flüt eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş flüt öğrencilerinin ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanma nedenlerine yönelik görüşleri nelerdir? şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma;

- 1- Görüşleri alınan flüt eğitimcileri açısından, flüt eğitimi alanında uzman öğretim üyesi, sanatçı ve öğretim elemanlarıyla,
- 2- Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş/öğrenim görmekte olan flüt öğrencileriyle ve
- 3- Flütteki parmak pozisyonlarından, ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonlarıyla sınırlı tutulmuştur.

YÖNTEM (METHOD)

Araştırmanın Niteliği ve Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması deseni, araştırılan olguyu kendi yaşam çerçevesi içinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu ortam arasındaki sınırların kesin hatlarla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt ve ya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma desenidir (Yin, 1984; aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2016: 289). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni, Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin ses elde etmede kullandıkları parmak pozisyonlarının flüt eğitimcilerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesine yönelik olarak kullanılmıştır.

Çalışma Grubu (Study Group)

Araştırmada çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmacının kendi kişisel gözlemlerinden hareket ederek araştırma sorunsalına uygun geldiğini düşündüğü belirli özellikleri taşıyan deneklerin seçildiği örneklemedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 134). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yoluyla seçilen çalışma grubunu, flüt eğitimi alanında uzman 9 Öğretim Üyesi/Sanatçı, 1 Eğitimci/Sanatçı ve 1 Öğretim Elemanı olmak üzere toplam 11 flüt eğitimcisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan flüt eğitimcilerinin kişisel bilgilerine Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Görüşme Yapılan Flüt Eğitimcilerinin Kişisel Bilgilerine İlişkin Dağılım

	Değişken	Flüt Eğitimcileri	n	%
Çalışılan Kurum	Staatliche Hochschule für Musik Trossingen	FE 1	1	9,1
	Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası	FE 2	1	9,1
	Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi	FE 3	1	9,1
	Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	FE 4	1	9,1
	Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi	FE 5, FE 6, FE 7	3	27,2
	18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi	FE 8	1	9,1
	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi	FE 9	1	9,1
	Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi	FE 10	1	9,1
	Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi	FE 11	1	9,1
	TOPLAM		11	100,0
Unvan	Öğretim Üyesi/Öğretim Üyesi Sanatçı*	FE 1, FE 3, FE 4, FE 5, FE 6, FE 7, FE 8, FE 9, FE 10	9	81,8
	Öğretim Elemanı	FE 11	1	9,1
	Eğitimci/Sanatçı	FE 2	1	9,1
	TOPLAM		11	100,0
Mesleki kıdem	0 – 9 yıl	FE 7, FE 10	2	18,2
	10 yıl ve üzeri	FE 1, FE 2, FE 3, FE 4, FE 5, FE 6, FE 8, FE 9, FE 11	9	81,8
	TOPLAM		11	100,0

*Öğretim üyelerinin arasında etkin konser yaşantısında olan profesyonel performansçılar da yer almaktadır. Ancak hepsi bir akademik kurumda öğretim üyesi oldukları için ve bu araştırma da eğitsel bir boyutu tartıştığı için kendilerine Öğretim Üyesi/ Öğretim Üyesi Sanatçı başlığında yer verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, flüt eğitimcilerinden 1'inin Staatliche Hochschule für Musik Trossingen'de, 1'inin Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda, 1'inin Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi'nde, 1'inin Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde, 3'ünün Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, 1'inin 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, 1'inin Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde ve 1'inin de Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görev yaptığı anlaşılmaktadır. Görüşleri alınan flüt eğitimcilerinin 7'si'nin akademisyen/sanatçı, 1'inin öğretim elemanı ve 1'inin de eğitimci/sanatçı olduğu görülmektedir. Diğer yandan flüt eğitimcilerinden 2'si 0-9 yıl, 9'u da 10 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu görüşme türünde araştırmacıya, görüşme öncesinde belirlediği bir dizi soru veya konu başlıkları rehberlik etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 188). Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir (Büyüköztürk vd., 2016: 154). Bu teknikte araştırmacı görüşme sorularını görüşmeye başlamadan önce hazırlar, fakat bireyler ve koşullara bakarak bazı esneklikler sağlayabilir. Önceden hazırlamış olduğu soruları yeniden düzenleyebilir veya sorular hakkında geniş tartışmalara izin verebilir (Çepni, 2012: 160). Araştırma ile ilgili görüşme sorularının oluşturulmasında literatür taraması ve araştırmacının mesleki deneyimlerinden yararlanılmıştır. Soruların kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla alanında uzman 2 flüt eğitimcisi ve 1 ölçme değerlendirme uzmanının görüşlerine başvurulmuş ve alınan görüşler değerlendirilerek nihai görüşme formu oluşturulmuştur. Çalışmada veri toplama amacı ile hazırlanan nihai görüşme formu, kişisel bilgiler ile ilgili 3, araştırma ile ilgili 5 olmak üzere toplam 8 sorudan oluşmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili olarak flüt eğitimcileri ile yapılan görüşmeler yüz yüze ve telefon yoluyla gerçekleştirilmiş ve verilerin elde edilmesi, araştırmacının görüşme süresince önemli noktaları not tutması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmadaki verilerin analizinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla, bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2016: 250). Diğer yandan içerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmadaki verilerin analizi aşamasında kodlama işlemi, araştırma ile ilgili literatür, araştırmanın problemi ve flüt eğitimcilerinde görüşme yoluyla elde edilen ifadeler ile desteklenmiş ve böylece çalışmanın kategorileri belirlenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma ile ilgili olarak elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemlerine göre sıralanmış ve araştırmaya katılan flüt eğitimcileri FE1, FE 2, FE 3..... şeklindeki kısaltmalarla belirtilmiştir.

Tablo 2. Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden Mezun Olmuş Öğrencilerle Çalışma Durumu

Görüşler	Görüş Belirten Flüt Eğitimcileri	n	%
Öğrencilerimin çoğunluğunu Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrenciler oluşturmaktadır.	FE 4, FE 5, FE 6, FE 7, FE 8, FE 9, FE 10, FE 11	8	72,7
Mesleki kariyerim gereği ileri düzeydeki öğrencilerle çalışıyorum ancak düzenlediğim kurslar ve yarışmalar yoluyla Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler hakkında bilgi sahibiyim.	FE 1, FE 2	2	18,2
Sayıları az olsa da Güzel Sanatlar Liselerinden mezun ya da ara sınıfta konservatuvar eğitimine başlayan öğrencilerle çalışmaktayım.	FE 3	1	9,1
TOPLAM			100,0

Tablo 2'ye bakıldığında, flüt eğitimcilerinden 8'inin "Öğrencilerimin çoğunluğunu Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrenciler oluşturmaktadır.", 2'sinin "Mesleki kariyerim gereği ileri düzeydeki öğrencilerle çalışıyorum ancak düzenlediğim kurslar ve yarışmalar yoluyla Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler hakkında bilgi sahibiyim." ve 1'inin de "Sayıları az olsa da Güzel Sanatlar Liselerinden mezun ya da ara sınıfta konservatuvar eğitimine başlayan öğrencilerle çalışmaktayım." şeklinde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, flüt eğitimcilerinin büyük çoğunluğunun Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olan öğrencilerle çalışmakta olduklarını, doğrudan çalışmayan flüt eğitimcilerinin de Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen flüt eğitiminin ve flüt öğrencilerinin durumunu yakından takip ettikleri ve bu öğrenciler hakkında bilgi sahibi olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3. Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden Mezun Olmuş Öğrencilerin Ses Elde Etmede Kullandıkları Parmak Pozisyonlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Görüş Belirten Flüt Eğitimcileri	n	%
Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerimin büyük çoğunluğunda ses elde etmede yanlış parmak pozisyonlarını kullandıklarını gözlemlemekteyim.	FE 3, FE 4, FE 5, FE 6, FE 7, FE 8, FE 9, FE 10, FE 11	9	81,8
Düzenlediğim ve katıldığım kurslar ve yarışmalar yoluyla Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin sesleri yanlış parmak pozisyonları kullanarak elde etmeye çalıştıklarını gözlemlemekteyim.	FE 1, FE 2	2	18,2
TOPLAM		11	100,0

Tablo 3’e göre, flüt eğitimcilerinin 9’unun “Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş öğrencilerimin büyük çoğunluğunda ses elde etmede yanlış parmak pozisyonlarını kullandıklarını gözlemlemekteyim.” ve 2’sinin “Düzenlediğim ve katıldığım kurslar ve yarışmalar yoluyla Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin sesleri yanlış parmak pozisyonları kullanarak elde etmeye çalıştıklarını gözlemlemekteyim.” şeklinde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Bu görüşlerden yola çıkılarak, Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olan ya da öğrenim görmekte olan flüt öğrencilerinin çoğunluğunun, flüt eğitiminde en önemli temel becerilerden biri olan flütten ses elde etme konusunda yanlış davranışlara sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 4. Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden Mezun Olmuş Öğrencilerin Yanlış Parmak Pozisyonu Kullanarak Elde Etmeye Çalıştıkları Seslere Yönelik Görüşleri

Görüşler	Görüş Belirten Flüt Eğitimcileri	n	%
1.ve 2. oktav Si bemol/La diyez sesleri temel olarak farklı pozisyonlar kullanılarak elde edilmelidir. Ancak öğrencilerin çoğunluğu bu sesleri tek bir pozisyon kullanarak elde etmeye çalışıyorlar.	FE 7, FE 9, FE 11, FE 8, FE 1, FE 6, FE 4, FE 10, FE 3, FE 2	10	22,7
2. oktav Mi bemol/Re diyez seslerini sol el işaret parmağını kaldırmadan elde etmeye çalışıyorlar.	FE 7, FE 9, FE 11, FE 8, FE 5, FE 1, FE 6, FE 4, FE 10, FE 3, FE 2	11	25,0
3. oktav Mi bemol/Re diyez seslerini sol el serçe parmağı kullanmadan elde etmeye çalışıyorlar.	FE 4	1	2,2
Tüm oktavlarda Fa diyez sesini 3. parmak yani tril parmağı pozisyonunu kullanarak elde etmeye çalışıyorlar.	FE 9, FE 11, FE 5, FE 1, FE 6, FE 10, FE 2	7	16,0
3. Oktav Re sesini 2. Oktav Re sesinin parmak pozisyonuyla çalmaya çalışıyorlar.	FE 5, FE 1	2	4,5
3. Oktav Sol diyez sesinde sol el işaret parmağını kaldırmıyorlar.	FE 5, FE 1, FE 6, FE 10, FE 3, FE 2	6	13,6
3. Oktav La diyez/Si bemol, Si ve Do seslerinde sağ el serçe parmağı basılı tutuyor.	FE 6, FE 7, FE 4, FE 9, FE 8, FE 5, FE 4	7	16,0
TOPLAM		44	100,0

Tablo 4’e bakıldığında, flüt eğitimcilerin öğrencilerin yanlış parmak pozisyonu kullanarak elde etmeye çalıştıkları seslere yönelik olarak 10’unun “1.ve 2. Oktav Si bemol - La diyez sesleri temel olarak farklı pozisyonlar kullanılarak elde edilmelidir. Ancak öğrencilerin çoğunluğu bu sesleri tek bir pozisyon kullanarak elde etmeye çalışıyorlar.”, 11’inin “2. Oktav Mi bemol - Re diyez seslerini sol el işaret parmağını kaldırmadan elde etmeye çalışıyorlar.”, 1’inin “3. Oktav Mi bemol – Re diyez seslerini sol el serçe parmağı kullanmadan elde etmeye çalışıyorlar.”, 7’sinin Tüm oktavlarda Fa diyez sesini 3. Parmak yani tril parmağı pozisyonunu kullanarak elde etmeye çalışıyorlar.” 2’sinin “3. Oktav Re sesini 2. Oktav Re sesinin parmak pozisyonuyla çalmaya çalışıyorlar.”, 6’sının “3. Oktav Sol diyez sesinde sol el işaret parmağını kaldırmıyorlar.” ve 7’sinin de “3. Oktav La diyez - Si bemol, Si ve Do seslerinde sağ el serçe parmağı basılı tutuyor.” şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Bu görüşlere göre, Güzel Sanatlar Liselerinden mezun olmuş flüt öğrencilerinin ses elde etmede doğru parmak kullanma konusunda büyük sıkıntılar yaşadıkları, bu sıkıntıların özellikle si bemol –la diyez, mi bemol – re diyez, fa diyez, sol diyez seslerinde ortaya çıktığı ve ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanma davranışıyla tüm oktavlarda karşılaşıldığı belirlenmiştir.

Tablo 5. Flüt Eğitimcilerine Göre Ses Elde Etmede Yanlış Parmak Pozisyonu Kullanan Güzel Sanatlar Liselerinden Mezun Olmuş Öğrencilerin Parmak Pozisyonlarını Düzeltmeye Yönelik Tepkileri

Görüşler	Görüş Belirten Flüt Eğitimcileri	n	%
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrenciler doğru parmak pozisyonları öğretildiğinde düzeltmek için çaba harcıyorlar.	FE 2, FE 3, FE 4, FE 5, FE 6, FE 7, FE 8, FE 9	8	26,7
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan bazı öğrenciler kazandıkları yanlış davranışları düzeltmek için çaba göstermiyorlar.	FE 8, FE 10, FE 11	3	10,0
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilere doğru parmak pozisyonları gösterildiğinde öğrenciler yanlışları karşısında şaşırıyorlar.	FE 7, FE 9, FE 11, FE 6, FE 10	5	16,7
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilere doğru parmak pozisyonları öğretildiğinde zorlanıyorlar.	FE 4, FE 5, FE 6, FE 7, FE 8, FE 9, FE 10	7	23,3
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanma öğrencilerin başarısını olumsuz yönde etkiliyor.	FE 1, FE 2, FE 3, FE 11, FE 8	5	16,7
Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilerin doğru parmak pozisyonlarını kullanma açısından uyarılması, öğrencilerin çalgılarına olan motivasyonunu olumsuz yönde etkiliyor.	FE 10, FE 11	2	6,6
TOPLAM		30	100,0

Tablo 5’de flüt eğitimcilerine göre ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanan öğrencilerin bu duruma yönelik tepkilerine yer verilmiştir. Bu duruma göre, flüt eğitimcilerinin 8’i “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrenciler doğru parmak pozisyonları öğretildiğinde düzeltmek için çaba harcıyorlar.”, 3’ü “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan bazı öğrenciler kazandıkları yanlış davranışları düzeltmek için çaba göstermiyorlar.”, 5’i “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilere doğru parmak pozisyonları gösterildiğinde öğrenciler yanlışları karşısında şaşırıyorlar.”, 7’si “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilere doğru parmak pozisyonları

öğretildiğinde zorlanıyorlar.”, 5’i “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanma öğrencilerin başarısını olumsuz yönde etkiliyor.” ve 2’si de “Ses elde etmedeki parmak pozisyonlarını yanlış kullanan öğrencilerin doğru parmak pozisyonlarını kullanma açısından uyarılması, öğrencilerin çalgılarına olan motivasyonunu olumsuz yönde etkiliyor.” görüşlerini belirtmiştir. Bu görüşler dikkate alındığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun yanlış parmak pozisyonlarını düzeltmek için çaba harcadıkları ancak geçmişte yanlış kazanılan bir davranışı düzeltmekte zorlandıkları ve yanlış kazanılan davranışı düzeltme zorluğunun bazı öğrencilerin çalgıya yönelik başarı ve motivasyonunu olumsuz etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6. Flüt Eğitimcilerinin Güzel Sanatlar Liselerinden Mezun Olmuş Flüt Öğrencilerinin Ses Elde Etmede Yanlış Parmak Pozisyonu Kullanma Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Görüşler	Görüş Belirten Flüt Eğitimcileri	n	%
Öğrencilerin bu tür yanlış davranışlar kazanmalarının Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenlerinden kaynaklandığını düşünüyorum.	FE 1, FE 2, FE 5, FE 7, FE 8, FE 9, FE 11	7	36,7
Kullanılan yanlış parmak pozisyonlarının daha kolay olması nedeniyle kullanıldığını düşünüyorum.	FE 2, FE 3, FE 4, FE 5, FE 7, FE 8, FE 9, FE 10, FE 11	9	47,3
Öğrenciler Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenleri tarafından bu konuda uyarılsa da öğrencilerin dikkatsiz davrandıklarını düşünüyorum.	FE 9, FE 11	2	10,5
Yanlış parmak pozisyonu kullanan öğrencilerin farklı Güzel Sanatlar Liselerinden mezun oldukları düşünüldüğünde benzer sorunlar yaşamalarına anlam veremiyorum.	FE 6	1	5,5
TOPLAM		19	100,0

Tablo 6’da flüt eğitimcilerinin öğrencilerin ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanma nedenlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, 7’sinin “Öğrencilerin bu tür yanlış davranışlar kazanmalarının Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenlerinden kaynaklandığını düşünüyorum.”, 9’unun “Kullanılan yanlış parmak pozisyonlarının daha kolay olması nedeniyle kullanıldığını düşünüyorum.”, 2’sinin “Öğrenciler Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenleri tarafından bu konuda uyarılsa da öğrencilerin dikkatsiz davrandıklarını düşünüyorum.” ve 1’inin de “Yanlış parmak pozisyonu

kullanan öğrencilerin farklı Güzel Sanatlar Liselerinden mezun oldukları düşünüldüğünde benzer sorunlar yaşamalarına anlam veremiyorum.” görüşlerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu görüşler, yanlış parmak pozisyonu kullanmanın alışılan davranış olması bakımından öğrencilere daha kolay geldiği ancak Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenlerinin bu konuda daha hassas ve dikkatli davranması gerektiği, diğer yandan öğrenciler farklı Güzel Sanatlar Liselerinden mezun oldukları halde bu problemlere genel olarak tüm Güzel Sanatlar Lisesi çıkışlı öğrencilerde de rastlanmasının şaşırtıcı olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümleri, ortaöğretim düzeyinde mesleki müzik eğitiminin verildiği kurumlardır. Bu kurumlar özellikle Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim Dallarının, Güzel Sanatlar Fakülteleri Müzik Bölümlerinin ve kısmen de olsa Devlet Konservatuvarlarının en önemli öğrenci kaynaklarını oluşturmaktadır. Mesleki müzik eğitiminin en önemli boyutlarından biri olan çalgı eğitimi de Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde gerçekleştirilen müzik eğitiminin en önemli alanlarından biridir. Bu kurumlarda gerçekleştirilen çalgı eğitiminin önemli bir dalını da flüt eğitimi oluşturmaktadır. Güzel Sanatlar Liselerinde 4 yıllık bir süreç içinde gerçekleştirilen flüt eğitiminde öğrencilere, flüt ile ilgili temel teknik ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Flütteki parmak pozisyonları da flüt teknikleri içinde önemli bir yere sahiptir. Parmak pozisyonlarını, flütü tutuş açısından parmakların mekanizma üzerinde konumlandırılması ve parmakların flütten ses elde etme amacıyla aldıkları pozisyonlar olmak üzere iki açıdan düşünmek mümkündür. Her çalgının kendine özgü teknik özellikleri bulunduğu gibi flütte de duruş, tutuş, üfleme, ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonları ve flüt çalma teknikleri özellikle flüte başlangıç aşamasında kazanılması gereken en temel ve önemli beceriler arasındadır. Güzel Sanatlar Liselerinde verilen flüt eğitimi de flüte başlangıç ve yükseköğretim kurumlarında sürdürülen flüt eğitime ön hazırlayıcı olarak düşünüldüğünde, bu kurumlarda gerçekleştirilen flüt eğitimin her yönden sağlıklı, nitelikli ve doğru bir şekilde sürdürülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin ses elde etmede kullandıkları parmak pozisyonlarının flüt eğitimcileri/flüt sanatçıları görüşleri doğrultusunda ortaya konulduğu bu çalışmanın sonuçlarına göre; Güzel Sanatlar Liselerinde gerçekleştirilen flüt eğitimi ve öğrencilerde karşılaşılan teknik problemler hakkında bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Flüt eğitimcilerinin tamamı Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim gören ya da bu kurumlardan mezun olmuş olan öğrencilerde ses elde etmede yanlış parmak pozisyonu kullanımı ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Flüt eğitimcileri

parmak pozisyonları ile ilgili hatalara özellikle 1.ve 2. oktav Si bemol/La diyez sesleri, 2. Oktav Mi bemol/Re diyez sesleri, 3. oktav Mi bemol/Re diyez sesleri, tüm oktavlarda Fa diyez sesi, 3. Oktav Sol diyez sesi ve 3. Oktav La diyez/Si bemol, Si ve Do seslerinde rastlamaktadırlar. Flüt eğitimcilerinin görüşleri doğrultusunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun yanlış parmak pozisyonlarını düzeltmek için çaba harcadıkları ancak geçmişte yanlış kazanılan bir davranışı düzeltmekte zorlandıkları ve yanlış kazanılan davranışı düzeltme zorluğunun bazı öğrencilerin çalgıya yönelik başarı ve motivasyonunu olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Diğer yandan flüt eğitimcilerinin görüşlerine göre, yanlış parmak pozisyonu kullanmanın alışılan davranış olması bakımından öğrencilere daha kolay geldiğini ve öğrenciler farklı Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim gördükleri halde bu problemin genel bir problem olmasının da ilginç bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarından yola çıkılarak;

- 1- Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğretmenlerinin flütten ses elde etmede kullanılan parmak pozisyonları ile ilgili olarak daha dikkatli ve hassas davranması,
- 2- Güzel Sanatlar Liseleri ve yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen flüt eğitiminin öğretmen ve uzman flüt eğitimcileri arasında bilgi ve fikir alışverişi içinde gerçekleştirilmesi,
- 3- Flüt eğitimcisi ve flüt sanatçılarının Güzel Sanatlar Liseleri flüt eğitimine ve flüt öğrencilerine yönelik workshop ve atölye çalışmaları daha fazla ağırlık vermeleri ve
- 4- Güzel Sanatlar Liseleri flüt öğrencilerinin ses elde etmede kullandıkları yanlış parmak pozisyonları açısından bilişsel ve psikomotor davranışlar olarak da ölçülmesi gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Almeida, A., Chow, R., Smith, J. ve Wolfe, J. The Kinetics And Acoustics Of Fingering And Note Transitions On The flute. The Journal of the Acoustical Society of America. 126 (3), 2009. 1521-1529.

Almeida, A., Devillers, M. Chow, R., Smith, J. ve Wolfe, J. Practice Makes Less Imperfect:

The Effects of Experience And Practice On The Kinetics And Coordination Of Flutists' Fingers. Proceedings of the International Symposium on Music Aco. Sydney and Katoomba, Australia. 2010. 1-5.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 22. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2016.

Çepni, S. Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2012.

Derin, U. Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Bölümü Öğrencilerinin Çalgı Seçim Yöntemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Han Y. ve Lee K. Detecting Fingering Of Overblown Flute Sound Using Sparse Feature Learning. EURASIP Journal on Audio, Speech, and Music Processing. Volume:2, 2016. 2-10.

Hummel, C. The 5 Most Common Fingering Mistakes. (2014) 28.03.2017.<https://drcatesflutetips.wordpress.com/2014/10/26/the-5-most-common-fingering-mistakes/>

Kurtaslan H. Flüt Öğretiminde Kullanılan Dil Teknikleri Üzerine Bir İnceleme. Journal of New World Sciences Academy Fine Arts. 6 (2), 2011. 236-249.

Özmenteş, S. Müzik Eğitiminin Boyutları ve Çalgı Eğitimi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 6 (9), 2005. 89-98.

Resmi Gazete, 7.09.2013/28758 Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013) 07.06.2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>

Soytok, S. Güzel Sanatlar Liseleri'nde Öğrenim Gören Flüt Öğrencilerinin Flüt Eğitimine İlişkin Görüşleri. Sanat Eğitimi Dergisi. 2 (1), 2014. 196-216.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri. İstanbul: Epsilon Yayınları, 2001.

Üstün, E. Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri Müzik Eğitimi Ana Bilim Dallarında Uygulanmakta Olan Bireysel Çalgı Flüt Eğitiminde Karşılaşılan Teknik Problemlerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010.

Wye, T. Proper Flute Playing. London: Novello & Company Limited, 1988.

Yayla, A.A. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Flüt Eğitiminde Öğrencilerin PsikoMotor Alan Hedef ve Davranışlara Ulaşma Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Yıldız, N. Müzik Öğretmeni Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarında Ana Çalgı Keman Eğitiminin Programlar Yönünden İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.